

Art. 242 din Codul de procedură penală – între adaptabilitate procedurală și imperativul respectării termenului legal**Gruia-Teodor Streinu**

Judecător, Tribunalul București

Secția Penală

Rezumat: *Analiza vizează regimul sancțiunilor procesuale incidente în materia măsurilor preventive, cu accent pe termenul de 5 zile și pe raportul dintre instituția prelungirii și înlocuirii. Se evidențiază diferențele dintre faza de urmărire penală și momentul sesizării instanței prin rechizitoriu, precum și consecințele nerespectării termenului legal. Termenele în această materie reprezintă garanții substanțiale împotriva arbitrariului, având fundament constituțional și convențional, și asigură un control jurisdicțional periodic asupra temeiurilor măsurii.*

Nerespectarea termenului de 5 zile atrage decăderea Ministerului Public din dreptul de a solicita prelungirea sau verificarea măsurii și nulitatea absolută a demersului tardiv, măsura încetând de drept la expirarea duratei sale. Instituția înlocuirii prevăzută de art. 242 C.proc.pen. are un caracter auxiliar și presupune apariția unor elemente noi de fapt sau de drept; aceasta nu poate substitui prelungirea atunci când temeiurile inițiale subsistă. Interpretarea textului nu poate fi realizată izolat, ci sistemic, în ansamblul reglementării măsurilor preventive, pentru a preveni eludarea disciplinei procesuale prin recurgerea formală la mecanismul înlocuirii.

Cuvinte cheie: *măsuri preventive, prelungirea și înlocuirea măsurilor preventive, sancțiune procesuală, calcul termen, termen de 5 zile.*

Art. 242 of the Criminal Procedure Code – between procedural adaptability and the imperative of complying with the legal term

Abstract: *The analysis examines the regime of procedural sanctions applicable in the field of preventive measures, with particular emphasis on the five-day time limit and on the relationship between the institutions of extension and replacement. It highlights the differences between the investigation phase and the moment when the court is seized by indictment, as well as the consequences of failing to comply with the statutory time limit. Time limits in this area constitute substantial safeguards against arbitrariness, having both constitutional and conventional foundations, and they ensure periodic judicial review of the grounds underlying the preventive measure.*

Failure to observe the five-day time limit entails the forfeiture of the Public Prosecutor's right to request the extension or review of the measure and the absolute nullity of the belated procedural motion, the measure ceasing by operation of law upon the expiry of its duration. The institution of replacement regulated by Article 242 of the Criminal Procedure Code has an auxiliary character and presupposes the emergence of new factual or legal elements; it cannot

substitute the extension mechanism where the original grounds continue to exist. The provision cannot be interpreted in isolation, but rather systemically, within the overall framework governing preventive measures, in order to prevent the circumvention of procedural discipline through the formal use of the replacement mechanism.

Key words: *preventive measures, extension and replacement of preventive measures, procedural sanction, calculation of time limits, five-day time limit.*

1. INTRODUCERE

Ca aspect introductiv, scopul principal al prezentei analize are rolul de a conferi o evaluare cu privire la sancțiunile procesuale ce intervin în diferite faze ale procesului penal în materia măsurilor preventive, cu referire la persoana fizică.

Prezentul demers se focalizează pe posibilitatea înlocuirii unei măsuri preventive, la solicitarea Ministerului Public, în situația în care nu a fost respectat termenul de 5 zile în ipotezele avute în vedere.

Astfel, un element esențial al analizei este determinat de comparația dintre sesizarea instanței cu solicitarea de a dispune asupra măsurilor preventive formulate de Ministerul Public în faza de urmărire penală și modul de gestionare a situației procesuale ulterior emiterii rechizitoriului. În acest context, analiza se axează, în mod concret, pe parametrii determinați de corelația instituțiilor incidente în ipoteza nerespectării termenului de 5 zile, a înlocuirii măsurilor preventive și a consecințelor juridice declanșate de nesocotirea unui asemenea termen.

În această direcție, apreciez că este esențial să existe o abordare unitară cu privire la instrumentul de ordin procedural care să intervină indiferent de reperul temporal al producerii unui astfel de eveniment.

Ca modalitate de analiză, este oportun a se învedera că urmează a fi realizate anumite treceri în revistă în privința fiecărui element utilizat în structura de argumentare. Drept urmare, măsurile preventive și repercusiunile aferente formează un ansamblu coerent de procedee juridice de natură penală, necesare realizării scopului procesului penal, în condițiile respectării exigențelor unui proces echitabil și ale protecției efective a libertății individuale.

2. MĂSURILE PREVENTIVE

Măsurile de prevenție sunt măsuri procesuale cu caracter de constrângere, ce pot fi luate în legătură cu suspectul sau inculpatul, prin care organul judiciar competent dispune privarea de libertate sau restrângerea libertății celor doi participanți la procesul penal și prin care se urmărește realizarea scopului prevăzut de lege pentru această categorie de măsuri.¹ Este vizată asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, prevenirea sustragerii suspectului sau inculpatului de la urmărire penală ori judecată, împiedicarea influențării probațiunii sau a persoanelor implicate în cauză, precum și prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni.

Se învederează faptul că, în procesul penal, măsurile preventive operează față de suspectul ori inculpatul persoană fizică, iar, în procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, pot fi dispuse față de persoana juridică, acestea fiind prevăzute de art. 493 din Codul de procedură penală.

¹ A. Zarafiu, *Procedură penală*, Ediția I, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 289.

Raportat la persoana fizică – controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune (măsuri preventive cu caracter restrictiv de drepturi și libertăți), reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă (măsuri preventive cu caracter privativ de drepturi și libertăți) sunt guvernate de principiile legalității, proporționalității, necesității și caracterului subsidiar, fiind aplicabile în măsura în care scopul urmărit nu poate fi atins printr-o măsură mai puțin intruzivă, fiind incidentă o analiză „în scară” a acestora.

În funcție de faza procesuală, regimul măsurilor preventive se structurează diferit: în etapa de urmărire penală sunt aplicabile instituțiile luării și prelungirii acestora, în timp ce, în faza camerei preliminare și în timpul judecării, devine incidentă verificarea măsurilor. Totodată, dispozițiile art. 242 din Codul de procedură penală privind revocarea ori înlocuirea măsurilor preventive sunt aplicabile și pot fi valorificate în orice fază procesuală dintre cele menționate.

În legătură cu organele judiciare competente de a dispune cu privire la măsurile preventive, în faza de urmărire penală, acestea pot fi luate de către organele de urmărire penală, în limitele competenței lor funcționale, atunci când sunt întrunite condițiile prevăzute de lege (de exemplu, reținerea, controlul judiciar sau controlul judiciar pe cauțiune). În ceea ce privește măsurile preventive privative de libertate ori cele care presupun o restrângere semnificativă a exercițiului unor drepturi fundamentale, competența aparține judecătorului de drepturi și libertăți, la propunerea procurorului.

În faza de cameră preliminară și în faza de judecată, măsurile preventive sunt dispuse, menținute, revocate sau înlocuite de către judecătorul de cameră preliminară, respectiv de instanța de judecată investită cu soluționarea cauzei, potrivit competenței determinate de stadiul procesual. În funcție de circumstanțele procesuale, de menționat este că măsura controlului judiciar (pe cauțiune) poate fi luată și de către instanța de judecată.

3. TERMENE PRIVIND MĂSURILE PREVENTIVE

Configurarea unor termene în materia măsurilor preventive reprezintă o pârghie elementară de disciplinare a exercițiului constrângerii penale. Reglementarea acestora nu are un rol pur formal, ci constituie o garanție de substanță împotriva arbitrariului, având ca scop asigurarea previzibilității procedurilor de natură penală.

În acest sens, rațiunea unor astfel de legiferări ce vizează organizarea măsurilor preventive se raportează, printre altele, la verificarea temeiurilor de fapt și de drept ce atrag instituirea unei măsuri preventive, dar și la componenta referitoare la dreptul la apărare în privința persoanei vizate de o astfel de măsură coercitivă.

Astfel, aprecierea asupra unei măsuri preventive, în funcție de forma procedurală pe care o îmbracă, este supusă unui control judiciar riguros, instanța fiind obligată să verifice, în mod periodic, persistența temeiurilor care au justificat luarea acesteia, în funcție de evoluția situației de fapt și a câmpului probațional. Sursa originară normativă a acestor repere temporale se regăsește, în plan constituțional, în dispozițiile art. 23 din Constituția României², iar, în plan infraconstituțional, în prevederile Codului de procedură penală.

În continuarea celor antereferte, Codul de procedură penală a instituit intervale de timp pentru durata acestora, în funcție de faza procesuală aleasă, cel mult 30 de zile în camera preliminară pentru arestarea preventivă și arestul la domiciliu și cel mult 60 de zile în faza de

² Publicată în M. Of., Partea I, nr. 758 din 29.10.2003.

judecată. Pentru controlul judiciar în forma simplă și controlul judiciar pe cauțiune, în ambele etape procesuale este implicat același termen și anume cel mult 60 de zile.

Prin instituirea unor termene maxime și a unor limite de timp de verificare obligatorie, legiuitorul a urmărit să prevină transformarea măsurii preventive într-o veritabilă executare anticipată a pedepsei. Termenul nu poate fi catalogat doar ca o limită cronologică, ci ca un mecanism de reactivare a controlului jurisdicțional.

În absența acestei discipline temporale, riscul inerent ar fi acela al perpetuării automate a măsurii, prin raportare exclusivă la momentul originar de luare a măsurii. Or, standardul constituțional și convențional impune o analiză dinamică, bazată pe circumstanțele concrete ale cauzei și pe evoluția acesteia.

Pe acest palier de argumentare, existența unor intervale temporale de natură procedurală are în vedere și o altă finalitate. Generarea unui cadru temporal rezonabil în care persoana acuzată să își poată pregăti apărarea în mod real și eficient este una dintre ele.

Dreptul la apărare cuprinde garanția de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării, în baza art. 10 alin. (2) din Codul de procedură penală, în scopul asigurării unei apărări concrete și efective, iar între înlesnirile necesare pregătirii apărării, un rol central este ocupat de dreptul de a consulta dosarul [art. 235 alin. (2) din Codul de procedură penală], a cărui exercitare este posibilă în mod real prin stabilirea duratei legale a termenului de referință, garanție a eliminării oricărei superficialități în ceea ce privește respectarea dreptului la apărare. Dispozițiile art. 94 alin. (7) din Codul de procedură penală prevăd, de asemenea, că, în vederea pregătirii apărării, avocatul inculpatului are dreptul de a lua cunoștință de întreg materialul dosarului de urmărire penală în procedurile desfășurate în fața judecătorului de drepturi și libertăți privind măsurile privative sau restrictive de drepturi la care avocatul participă³.

În continuarea celor menționate, analiza urmează a gravita în jurul termenului de 5 zile prevăzut în materia măsurilor preventive, termen a cărui incidență diferă în funcție de momentul procesual în care intervine și de intensitatea ingerinței în libertatea individuală.

Astfel, în faza de urmărire penală, acest termen devine incident în varianta prelungirii măsurilor preventive privative de libertate, respectiv a arestului preventiv și a arestului la domiciliu. Ulterior, el capătă relevanță doar în etapa sesizării instanței de judecată, ca moment de investiție a acesteia în interiorul unui interval de timp precis, fiind aplicabil în situația în care persoana este supusă oricărei forme de măsură preventivă, configurând cadrul temporal anterior amintit. Important de precizat este că ulterior, în cadrul noțiunii de verificare a măsurii preventive în faza de cameră preliminară sau judecată, nu este instituit un termen fix cu caracter obligatoriu în privința momentului de verificare.

Această opțiune legislativă în faza de urmărire penală este rezervată exclusiv măsurilor privative de libertate – arestul preventiv și arestul la domiciliu – deoarece competența de a dispune asupra lor aparține în mod exclusiv judecătorului de drepturi și libertăți, având în vedere delimitarea competenței funcționale, cât și intensitatea ingerinței pe care asemenea măsuri o produc asupra libertății individuale.

Împrejurarea că același termen este instituit și în materia controlului judiciar, în eventualitatea sesizării instanței prin rechizitoriu, se explică prin particularitatea momentului procesual al trimiterii în judecată. Odată cu emiterea rechizitoriului, Ministerul Public își

³ Decizia nr. 3/2025 a ÎCCJ, completul pentru soluționarea recursurilor în interesul legii, publicată în M.Of., Partea I, nr. 239 din 18.03.2025.

epuizează competența de urmărire penală, intervenind dezinvestirea și transferul competenței către instanța de judecată, ceea ce impune un nou moment temporal-procesual pentru o nouă apreciere asupra măsurii preventive.

În legătură directă cu instituțiile procedurale în care termenul de 5 zile își găsește aplicarea, instanța supremă a intervenit pentru a clarifica natura și regimul juridic al acestuia. Astfel, prin Decizia nr. 20/2017 pronunțată în recurs în interesul legii⁴, Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat că termenul de 5 zile prevăzut de art. 235 alin. (1) C.proc.pen. are natura unui termen procedural minim, de regresivitate.

Ulterior, prin Decizia nr. 16/2018⁵ pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să soluționeze recursul în interesul legii, s-a consacrat caracterul peremptoriu al termenului de cel puțin 5 zile anterior expirării duratei măsurii preventive, cu referire la prevederile art. 207 alin. (1) Cod procedură penală⁶, subliniindu-se astfel consecințele imperative ale nerespectării acestuia.

Termenul de 5 zile are natura juridică a unui termen procedural minim, de regresivitate, fiind supus regulilor de calcul prevăzute de art. 269 alin. (1)⁷, (2)⁸ și (4)⁹ C.proc.pen. La determinarea acestuia nu se include nici ziua de la care începe să curgă termenul și nici ziua în care acesta se împlinește, iar, dacă ultima zi se suprapune unei zile nelucrătoare, termenul se consideră împlinit la sfârșitul primei zile lucrătoare anterioare.

În completare, este important de reliefat faptul că prevederile art. 269 alin. (2) C.proc.pen. se raportează la neluarea în calcul a ultimei zile când se împlinește, indiferent dacă aceasta este o zi lucrătoare sau nu, pe când prevederile art. 269 alin. (4) C.proc.pen. au în vedere ipoteza în care ultima zi este nelucrătoare, prin aplicarea metodei de calcul prevăzute la alin. (2), ca etapă precedentă.

Totodată, în corelație cu cele anterior precizate, nu este formulată în termen sesizarea instanței prin rechizitoriu atunci când inculpatul este supus unei măsuri preventive și nici propunerea de prelungire a arestării preventive ori a arestului la domiciliu, dacă acestea sunt înaintate în ultima zi a termenului calculat conform prevederilor legislative sus-menționate. Cu alte cuvinte, formularea sau transmiterea actului procesual în chiar ultima zi a termenului astfel determinat nu satisface exigența termenului minim prevăzut de lege.

4. SANCTIUNEA PENALĂ

În domeniul măsurilor preventive, un element important ce generează sancțiunea procesuală este dat de natura termenului încălcat. În cadrul prezentei analize, referirile vor fi destinate exclusiv distincției dintre termenele procedurale și termenele substanțiale, întrucât aceste instituții se dovedesc utile în condițiile prezentului articol.

⁴ Publicată în M. Of., Partea I, nr. 904 din 17.11.2017.

⁵ Publicată în M. Of., Partea I, nr. 927 din 02.11.2018.

⁶ Potrivit art. 207 alin. (1) C. proc. pen.: „Când procurorul dispune trimiterea în judecată a inculpatului față de care s-a dispus o măsură preventivă, rechizitoriul, împreună cu dosarul cauzei, se înaintează judecătorului de cameră preliminară de la instanța competentă, cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea duratei acesteia”.

⁷ Potrivit art. 269 alin. (1) C. proc. pen.: „La calcularea termenelor procedurale se pornește de la ora, ziua, luna sau anul prevăzut în actul care a provocat curgerea termenului, în afară de cazul când legea dispune altfel”.

⁸ Potrivit art. 269 alin. (2) C. proc. pen.: „La calcularea termenelor pe ore sau pe zile nu se socotește ora sau ziua de la care începe să curgă termenul, nici ora sau ziua în care acesta se împlinește”.

⁹ Potrivit art. 269 alin. (4) C. proc. pen.: „Când ultima zi a unui termen cade într-o zi nelucrătoare, termenul expiră la sfârșitul primei zile lucrătoare care urmează”.

În ceea ce privește termenele procedurale, acestea pot fi clasificate, în funcție de efectele nerespectării lor, în mai multe categorii.

Astfel, termenele imperative (peremptorii) sunt acelea în interiorul cărora trebuie îndeplinit un act procedural ori exercitat un drept procesual, sub sancțiunea decăderii din dreptul neexercitat în termen și a nulității actului realizat ulterior expirării acestuia. Observăm, în acest sens, că avem implicate instituția nulității care derivă din nerespectarea unui termen și constatarea intervenirii decăderii. Efectul principal al decăderii îl constituie pierderea unei facilități procesuale, a unui drept procesual, definit în doctrina italiană cu termenul de „precluziune”¹⁰.

În opoziție, termenele prohibitive (dilatorii) interzic efectuarea unui act înainte de împlinirea lor. În cazul acestora, sancțiunea nulității intervine în mod direct, ca efect al încălcării interdicției legale, iar nu în mod derivat, astfel cum arătat mai sus, a decăderii dintr-un drept procesual neexercitat în termen.

O altă categorie este oferită de termenele de recomandare, ce au menirea de a efectua un act într-un anumit interval, fără ca nerespectarea să conducă către decăderea ori nulitatea actului îndeplinit peste termen.

În ceea ce privește termenele substanțiale, acestea produc efecte directe asupra existenței ori duratei unei situații de natură juridică. Potrivit art. 268 alin. (2) C.proc.pen., expirarea unui asemenea termen determină încetarea de drept a efectului măsurii, fără a fi necesară intervenția unui act procedural distinct. Caracterul lor este, așadar, unul autonom, legat în mod evident de substanța măsurii.

În concluzie, putem discuta despre sancțiunea încetării de drept a unei măsuri preventive care intervine în mod independent (de exemplu, măsura controlului judiciar este verificată în timpul judecării după expirarea termenului de 60 de zile), sancțiunea intervenției nulității în cazul unor termene prohibitive și sancțiunea decăderii urmată de constatarea nulității absolute a actului efectuat cu încălcarea termenului.

Ca o concluzie intermediară, în raport de obiectul prezentei analize, pentru situațiile în care discutăm despre solicitările Ministerului Public de prelungire a măsurilor preventive privative de drepturi și libertăți sau de sesizare a instanței cu rechizitoriu cu orice măsură preventivă, indiferent de natura acesteia, în care nu este respectat termenul de 5 zile, se va constata decăderea din dreptul de a obține prelungirea sau verificarea măsurii și nulitatea absolută.

5. ÎNLOCUIREA SAU REVOCAREA MĂSURILOR PREVENTIVE

Instituția înlocuirii sau revocării măsurilor preventive se regăsește în cadrul prevederilor art. 242 alin. (1)¹¹ și alin. (2)¹² din Codul de procedură penală.

¹⁰ T. Pop, *Drept procesual penal*, Volumul III. Partea Generală, Tipografia Națională S.A., Cluj – Napoca, 1946, p. 69.

¹¹ Potrivit art. 242 alin. (1) C. proc.pen.: „Măsura preventivă se revocă, din oficiu sau la cerere, în cazul în care au încetat temeiurile care au determinat-o ori au apărut împrejurări noi din care rezultă nelegalitatea măsurii, dispunându-se, în cazul reținerii și arestării preventive, punerea în libertate a suspectului ori a inculpatului, dacă nu este arestat în altă cauză”.

¹² Potrivit art. 242 alin. (2) C. proc.pen. „Măsura preventivă se înlocuiește, din oficiu sau la cerere, cu o măsură preventivă mai ușoară, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru luarea acesteia și, în urma evaluării împrejurărilor concrete ale cauzei și a conduitei procesuale a inculpatului, se apreciază că măsura preventivă mai ușoară este suficientă pentru realizarea scopului prevăzut la art. 202 alin. (1)”.

Acestea se comportă ca un mecanism auxiliar în economia reglementării procesual penale, având rolul de a completa ansamblul instituțiilor privind luarea, prelungirea și verificarea măsurilor preventive. Are o veritabilă funcție de ancoră privind ajustarea ingerinței în libertatea individuală, permițând recalibrarea acesteia, urmărind, în esență, o adaptare rapidă a situației juridice a inculpatului în raport de actualitatea situației.

Înlocuirea ori revocarea intervine ca instrument de corecție atunci când datele cauzei se modifică în mod relevant. Condițiile care justifică activarea acesteia sunt reprezentate de apariția unor împrejurări noi ori de schimbarea celor avute anterior în vedere, apte să influențeze analiza privind scopul și oportunitatea menținerii măsurii.

Modul de exprimare procesuală al acestora poate să se manifeste cu caracter separat, în sensul învestirii instanței cu un obiect de această natură, cu respectarea prevederilor art. 242 C.proc.pen. (formă scrisă, indicare temei de drept, înscrisuri doveditoare), precum și în cadrul demersurilor procesuale inițiate de către Ministerul Public (luare sau prelungire măsură preventivă), precum și al sesizării instanței de judecată.

În continuare, restrângând aria de analiză, interesul se concentrează asupra mecanismului de operare al înlocuirii unei măsuri preventive cu una mai ușoară, la inițiativa Ministerului Public, și asupra întrebării dacă aceasta este supusă respectării unui anumit termen, precum și asupra solicitărilor de prelungire ori asupra momentului sesizării instanței de judecată.

Analiza se structurează pe două coordonate distincte: pe de o parte, situația specifică fazei de urmărire penală, iar, pe de altă parte, momentul sesizării instanței prin rechizitoriu. Prin raportare la camera preliminară, conform prevederilor art. 207 alin. (2) C.proc.pen., în termen de 3 zile (termen de recomandare) de la înregistrarea dosarului, judecătorul de cameră preliminară verifică din oficiu legalitatea și temeinicia măsurii preventive, înainte de expirarea duratei acesteia, cu citarea inculpatului.

În această variantă de analiză avem două scenarii de lucru: sesizarea instanței cu propunerea de menținere a măsurii preventive sau ipoteza în care se solicită înlocuirea cu o măsură mai ușoară prin intermediul rechizitoriului ori în ședință de către procuror, fiindcă, așa cum s-a arătat anterior, noțiunea de înlocuire a unei măsuri poate face și obiectul unor concluzii orale din partea persoanelor interesate.

În situația în care termenul de 5 zile nu a fost calculat și respectat potrivit exigențelor legale, apreciez că Ministerul Public este decăzut din dreptul de a formula orice solicitare procesuală referitoare la măsurile preventive, iar eventualele propuneri înaintate ulterior sunt afectate de nulitate absolută¹³.

Ulterior acestui moment, măsura preventivă va înceta de drept în momentul împlinirii termenului pentru care a fost dispusă măsura, indiferent care este aceasta. Aceeași soluție se impune și în situația în care, prin rechizitoriu, se formulează o solicitare directă de înlocuire a măsurii preventive cu una mai ușoară, inclusiv cu control judiciar (această precizare nefiind întâmplătoare, urmând a fi dezvoltată ulterior). Consecința procesuală este identică: constatarea decăderii Ministerului Public din dreptul de a solicita o nouă evaluare a măsurii preventive și sancționarea propunerii cu nulitate absolută. Subsecvent, fie se va constata încetarea de drept a măsurii la expirarea termenului pentru care a fost dispusă, prin menționarea în cadrul încheierii, fie se va fixa un termen distinct pentru a se lua act de această încetare ope legis.

¹³ Curtea Constituțională, Decizia nr. 336/2015, publicată în M. Of., nr. 342/19.05.2015, par. 49.

În varianta de analiză aferentă fazei de urmărire penală, pot fi identificate următoarele scenarii: pe de o parte, formularea unei propuneri de prelungire a arestului preventiv sau a arestului la domiciliu, însoțită de o solicitare orală de înlocuire a măsurii cu una mai ușoară, iar, pe de altă parte, sesizarea distinctă, printr-un demers separat, având ca obiect înlocuirea măsurii preventive de către Ministerul Public.

În ambele situații, premisa comună a analizei o reprezintă nerespectarea termenului de 5 zile. Consider că, și în aceste cazuri, rezultatul procesual trebuie să fie același, astfel cum a fost mai sus-precizat, argumentele ce susțin această teză, în viziunea mea, fiind următoarele. Instituția revocării și, cu precădere, a înlocuirii măsurii preventive, aceasta din urmă fiind frecvent incidentă în practică, are ca fundament necesitatea creării unui mijloc procedural apt să intervină în intervalele temporale care nu sunt acoperite de controlul judecătorului de drepturi și libertăți asupra prelungirii măsurii. Pe lângă necesitatea de a permite admisibilitatea unui astfel de demers, s-a urmărit și suplimentarea cadrului cu posibilitatea ca și inculpatul să aibă calitate procesuală.

În termeni concreți, legiuitorul a urmărit instituirea unor instrumente capabile să gestioneze situațiile caracterizate prin apariția unor elemente factuale sau de drept noi, necunoscute ori nesurvenite la momentul examinării anterioare, asigurând astfel o continuitate a controlului asupra temeiurilor care justifică menținerea restrângerii libertății.

Practic, aceste mecanisme operează în intervalul temporal cuprins între soluționarea definitivă a unei cereri de prelungire și formularea unei noi solicitări ori chiar momentul sesizării instanței prin rechizitoriu, când măsura este supusă unei noi evaluări în cadrul funcției de judecată.

Prin paragraful anterior antamez următorul argument, și anume că înlocuirea este incidentă în măsura în care există o măsură preventivă viabilă, care a fost luată cu respectarea condițiilor de fond și formă, permițându-se sesizarea instanței în acele zone temporale de latență. Conform prevederilor art. 242 alin. (4) C.proc.pen. este instituită o obligație din partea organelor de cercetare penală și a procurorului de sesizare pentru apariția unor împrejurări ce ar conduce la o convertire a măsurii preventive.

Pornind de la premisa că rigorile de coerență procesuală trebuie să fie identice și în conjunctura în care temeiurile de drept și fapt rămân neschimbate, rezultă că, atât timp cât motivele care au justificat anterior luarea sau prelungirea măsurii preventive subzistă, conduita obligatorie procesuală este aceea a formulării unei propuneri de prelungire sau, în funcție de câmpul probațional existent, sesizarea instanței de judecată.

Cu alte cuvinte, câtă vreme nu intervine niciun element nou, de fapt sau de drept, susceptibil să modifice analiza inițială, nu se poate vorbi despre o intenție de înlocuire, ci exclusiv despre o succesiune cronologică firească a verificărilor succesive ale aceleiași situații juridice, în coordonatele anterioare precizate.

Instituția înlocuirii presupune, prin natura sa, apariția unor factori noi sau necunoscuți la momentul verificării precedente, care să justifice o recalibrare a regimului măsurii preventive. În absența acestora, recurgerea la art. 242 C.proc.pen. nu poate substitui mecanismul propriu al prelungirii sau respectării intervalului privind sesizarea instanței de judecată.

Pe acest palier, se conturează și o veritabilă incompatibilitate procesuală: atâta timp cât temeiurile care au fundamentat măsura se mențin, nu poate fi concepută o sesizare ulterioară a instanței cu propunere de înlocuire, în special atunci când termenul de 5 zile aferent procedurii de prelungire nu a fost respectat. O atare conduită ar echivala cu eludarea

cadrului procedural imperativ instituit pentru prelungire, transformând instituția înlocuirii într-un instrument de remediere a propriei pasivități procesuale. Practic, pe axa temporală privitoare la evenimentele procesuale aferente, atâta timp cât circumstanțele ce au contribuit la dispunerea unei măsuri preventive nu au suferit modificări, este evidentă obligația pozitivă ce revine Ministerului Public – o propunere de prelungire a măsurii de prevenție sau, în funcție de stadiul procesual, sesizarea instanței de judecată cu propunerea, în cadrul rechizitoriului, de verificare a măsurii preventive.

În același registru argumentativ, faptul că art. 242 C.proc.pen. nu consacră expres un termen de formulare a cererii nu poate constitui, în sine, un argument autonom și decisiv. Interpretarea normei nu se poate realiza în mod izolat, prin desprinderea acesteia din arhitectura reglementării măsurilor preventive, ci trebuie realizată o analiză globală, în funcție de specificitatea fiecărei instituții și de finalitatea sa procesuală. Or, adaptabilitatea procedurală prin recurgerea la textele de drept auxiliare nu poate fi transformată într-un mijloc de anihilare a garanțiilor temporale expres reglementate pentru prelungirea măsurii.

În substanță, o asemenea abordare ar echivala cu o repunere implicită în termen, realizată prin intermediul înlocuirii măsurii, pentru a permite formularea unei ulterioare propuneri de prelungire, ceea ce ar conduce la menținerea artificială a unei măsuri preventive în afara cadrului temporal imperativ stabilit de lege.

Bineînțeles, sunt avute în vedere variantele în care inițiativa aparține Ministerului Public și nu situațiile în care inculpatul alege să sesizeze instanța cu o înlocuire de măsură preventivă, aceste demersuri neavând aptitudinea procesuală să blocheze propunerile de prelungire a măsurilor preventive din partea procurorului.

Urmează a fi abordată o ipoteză particulară și anume solicitările procesuale care vizează, în final, convertirea arestului preventiv sau la domiciliu în controlul judiciar. Această teză poate fi validată procesual ca urmare a faptului că, în cadrul controlului judiciar, nu există reglementare cu referire la un termen de prelungire al acestei măsuri în faza de urmărire penală, iar această măsură poate fi dispusă și de către procuror. Aceste justificări au relevanță pentru situația în care controlul judiciar este măsura vizată de înlocuire și nu pentru cazurile sus-amintite în care controlul judiciar este măsura înlocuitoare.

Altfel spus, subliniez că elementele referitoare la competența procesuală a Ministerului Public de a dispune măsura controlului judiciar în faza de urmărire penală și inexistența unei condiționări exprese privind prelungirea acesteia au influență exclusiv în varianta în care se urmărește modificarea cu o măsură mai severă. Într-un asemenea cadru, nu se impune respectarea termenului de 5 zile pentru sesizarea judecătorului de drepturi și libertăți, în mod evident, fiind obligatorie doar sincronizarea între momentul expirării măsurii și momentul soluționării definitive a cauzei.

În schimb, dacă prin rechizitoriu se solicită înlocuirea cu o măsură mai gravă, cererea formulată odată cu sesizarea instanței rămâne supusă exigenței respectării termenului de 5 zile, pentru considerentele anterior dezvoltate.

CONCLUZII

Regimul măsurilor preventive trebuie analizat și aplicat într-o logică unitară, în care fiecare instituție are o funcție proprie și nu poate fi utilizată în afara scopului pentru care a fost reglementată. Termenul de 5 zile reprezintă un element central al acestei construcții, întrucât asigură un control efectiv și periodic asupra restrângerii libertății individuale. El nu are un

caracter pur formal, ci exprimă voința legiuitorului de a ordona intervenția organelor judiciare și de a preveni menținerea automată a unei măsuri preventive în lipsa unei verificări reale.

În această arhitectură, art. 242 C.proc.pen. ocupă un loc distinct, dar auxiliar. Instituția înlocuirii sau revocării măsurii preventive nu este concepută pentru a substitui prelungirea și nici pentru a corecta omisiunea respectării termenelor legale. Ea intervine doar în momentele de latență procesuală, adică în intervalele dintre solicitările succesive de prelungire, atunci când apar împrejurări noi de fapt sau de drept care justifică o modificare a regimului măsurii sau până la momentul sesizării instanței de judecată. Cu alte cuvinte, înlocuirea presupune existența unei măsuri valabil dispuse și aflate în curs de executare, asupra căreia se impune o ajustare datorită unei schimbări relevante a situației.

Dacă s-ar admite utilizarea art. 242 pentru a acoperi nerespectarea termenului de 5 zile, s-ar crea o incoerență în sistem și s-ar permite, în mod indirect, prelungirea artificială a unei măsuri preventive. O asemenea interpretare ar deturna rolul instituției și ar transforma un mecanism de adaptare cu o sarcină precisă într-un instrument de eludare a organizării procedurale. Tocmai de aceea, este necesară menținerea unei delimitări clare între prelungire și înlocuire pentru a fi păstrată coerența regimului măsurilor preventive, dar și echilibrul dintre protejarea libertății individuale și eficiența procesului penal.